

Türk Kad

Dünden Bugüne Almanya'daki Türklerin Entegrasyon Süreci¹

Rabia YASİL² & Nevzat BAKIR³

Özet

Türkler ve Almanlar tarihin birçok sahnesinde bir arada bulunmuştur. Türkler ve Almanlar II. Dün-ya Savaşı'ndan sonra iki ülkenin de ekonomisine katkı sağlayacak adımı, 1961'de yapılan işçi sözleşmesi ile atmıştır. 1961'de yapılan işçi sözleşmesi neticesinde Türkiye'den Almanya'ya ilk işçiler göç etmiştir. Bu çalışmanın temel amacını, Alman toplumunun Türk göçmenlere karşı ön yargı ile yaklaşımlarının kültür, dil ve din bağlamında entegrasyon sürecinin incelenmesi oluşturmaktadır. Araştırmanın bulgularına bakıldığında bugün Almanya'da yaşayan Türklerin toplumun önemli bir bölümünü oluşturduğu görülmektedir. Birinci kuşağın bir miktar para kazanıp Türkiye'ye geri dönme fikirleri cazip imkânlar karşısında değişkenlik göstermiştir. Türk çocukları, gelişimleriyle birlikte eğitimden sanata ve sanattan siyasete kadar birçok alanda etkili olmaya başlamıştır. Fakat dili öğrenmek tek başına yetersiz kalmış ve kültür farklılıkları belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kültürün yapı taşlarından olan din ögesi, iki toplum arasında ön yargılı davranışlarına neden olmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre, Almanya doğumlu Türk çocuklarının Almancayı edindiği, bu gelişmenin akabinde üçüncü nesil itibarıyla Almanya'da doğan Türk çocuklarının Alman kültürüne kolayca uyum sağladıkları ve entegre olmalarında dilin önemli olduğu söylenebilir. Alman toplumunda Türk toplumunda mevcut olduğu düşünülen ataerkil aile yapısı, güçlü ve baskın Türk erkeği, baskılanmış Türk kadını ön yargılarının gerçeği yansıtmadığı Osman Engin'in seçili eserle-rinde görülmüştür. Entegrasyon için gerekli olan din faktörünün önemi gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dil, din, entegrasyon, kültür, ön yargı.

Integration Process of Turks in Germany from Past to Present

Abstract

Turks and Germans coexisted in many scenes of history. Turks and Germans. After the Second World War, it took the step that would contribute to the economy of both countries with the workers' contract signed in 1961. As a result of the workers' contract made in 1961, the first workers migrated from Turkey to Germany. The main purpose of this study is to examine the integration process of German society's prejudice towards Turkish immigrants in the context of culture, language and religion. Considering the findings of the research, it is seen that the Turks living in Germany today constitute an important part of society. The ideas of the first generation to earn some money and return to Turkey varied in the face of attractive opportunities. With their development, Turkish children have started to be influential in many fields from education to art and from art to politics. However, learning the language alone was insufficient and cultural differences emerged prominently. The element of religion, which is

¹ Bu çalışma, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı Alman Dili Eğitimi Bilim Dalında Dr. Öğr. Üyesi Nevzat BAKIR danışmanlığında Rabia YASİL tarafından hazırlığı de-vam eden "Osman Engin'in Seçili Eserlerinde İkinci Kuşak Bütünleşme Sürecinde Kadın, Erkek ve Çocuk Yansımaları" adlı yayınlanmamış yüksek lisans tez çalışmasından hareketle hazırlanmıştır.

² Yüksek Lisans Öğr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, rabia.oezbayindir@gmail.com, 0000-0002-9986-7661

³ Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, nbakir@omu.edu.tr, 0000-0002-8046-909X

one of the building blocks of culture, has caused prejudiced behaviors between the two communities. According to the results of the research, it can be said that Turkish children born in Germany acquire German, and after this development, Turkish children born in Germany as of the third generation easily adapt to German culture and the language is important in their integration. It has been seen in Osman Engin's selected works that the patriarchal family structure, which is thought to exist in Turkish society in German society, the prejudices of strong and dominant Turkish men and suppressed Turkish women do not reflect the truth. The importance of the religious factor, which is necessary for integration, is shown.

Key Words: Culture, integration, language, prejudice, religion.

1. Giriş

Türklerin Almanya'da 61 yıldır yaşadığı bilinmektedir. Türkler bu uzun soluklu süreçte Alman toplumu haricinde birçok farklı etnik kökenlere sahip topluluklarla da karşılaşmışlardır. İsviçreli yazar Max Frisch'in "Biz işçi gücü çağırdık, ama insanlar geldi" (Ataseven, 2015, s. 64) sözlerinden de anlaşılacağı üzere Türk işçilerin bir müddet sonra ülkelerine geri dönmeleri arzu ediliyordu, fakat Türklerin fikir değiştirmesi ve yerleşik düzene geçmeleri sonrasında Türkiye'de bıraktıkları ailelerini de getirmiştir. Bu duruma istinaden Alman toplumuna farklı kültüre sahip yeni bireyler eklenmiştir. Ayrıca Max Frisch'in sözünden, Türklerin sadece işgücü olarak değil aynı zaman da insancıl, misafirperver ve cana yakın bir topluluk olduğu söylenebilir.

II. Dünya Savaşı'nın dünyada pek çok ülkeye maddi ve manevi zararı olduğu söylenmektedir. Savaş sonrası Almanya, daha önce müttefiki olan Amerika, İngiltere, Fransa ve SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) tarafından işgal edilmiştir. "II. Dünya Savaşı'na bakıldığında olayların aslında kronolojik bir sırası olduğu gözlemlenmekte ve bu kronolojik sıra ise Batılı müttefiklerinin ve Sovyetlerin, nasyonal sosyalist Almanya'yı çok daha öncesinden gözden çıkardıkları ve özelleştirme hazırlıklarını başlattıkları görülmektedir. Doğrusu Almanya'nın savaştan mağlup çıkması hâlinde herhangi bir şart veya kayda gerek duymadan teslim olması bile önceden birtakım hazırlıklarla belirlenmiştir. Bununla ilgili Almanya'nın savaştan mağlup çıkması hâlinde imzalayacağı bir antlaşma bile hazırlanmıştır" (Gökmen, 1992, s. 12).

4-11 Şubat 1945 tarihleri arasında yapılan Yalta Konferansı'nda geçici Fransız hükümetinin de katılması ile Almanya'nın akıbeti hakkında karar alındığı bilinmektedir. Yapılan görüşmelerin devamında istişare komisyonunun 12 Eylül 1944 tarihli protokolünde Almanya'nın Amerika, İngiltere, Fransa ve Sovyet Rusya arasında nasıl bölüneceği kararlaştırılmıştır (bkz. 12 Eylül 1944 "Londra Protokolü" İstişare Komisyonu).

Bu gelişmenin ardından Almanya'nın savaş sonrası maddi ve manevi zayiata uğradığı bilinmektedir.

Almanya'nın bölünmesinin ardında Doğu ve Batı çekişmesinin ortaya çıktığı bilinmektedir. "Doğu-Batı çekişmesi ile soğuk savaş arasında önemli bir fark olduğu belirtilmektedir. Bu durum her iki tarafın da yönetim konusunda fikir ayrılığı olması sebebiyle hem Doğu- Batı anlaşması hem de fikir ayrılığına sebep olmuştur. Savaş sonrası Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Almanya'nın Doğu Bloku 'nu Amerika, İngiltere ve Fransa ise Almanya'nın batı bloğunu sahiplenmesi sebebiyle aralarındaki fikir ayrılığının diplomatik yollarla çözümlendiği söylenmektedir"

(<https://www.ilmvemedeniye.com/truman-doktrini-nedir.html#respond>).

Bir müddet sonra Almanya'nın Doğu Bloku 'nu yöneten SSCB ve Batı Bloku 'nu yöneten Amerika, İngiltere ve Fransa'nın arasında fikir ayrılıkları sebebiyle tekrardan sorunların büyümeye başladığı görülmektedir. "Bunun özünde iki süper gücün kendi sosyopolitik düzen ve modelini dünyaya dayatma gayreti ve mücadelesi vardır. Soğuk Savaş'ın 'soğukluğu' tartışmasının yanı sıra en az sıcak savaşlar kadar ciddi sonuçlar doğurduğu da bir gerçek olarak ortaya çıkmıştır" (Kantarıcı, 2012, s. 50).

Doğu ve Batı Bloklarının fikir ayrılığı sonucunda soğuk savaşın 1947'de başlayıp Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Varşova Paktı'nın 1989'da maddi ve manevi zayıflamasıyla birlikte sona erdiği bilinmektedir.

Almanya 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından yeniden kalkınmak istemesi ile sanayi çalışmalarına ivme kazandırdığı söylenmektedir. Nitekim savaş sonrası Almanya, nüfusunun azalması sebebiyle dış ülkelere işçi gücü talebinde bulunmuştur.

2. Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Araştırma konusu hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin çözümlenmesini içeren doküman incelemesi, gözlem veya görüşmenin mümkün olmadığı araştırmalarda tek başına veri toplamak amacıyla, diğer veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanıldığında ise verilerin çeşitlendirilmesini sağlamak ve araştırmanın geçerliğini artırmak amacıyla kullanılan bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, 188-189)

Nitel İçerik Analizi olarak da adlandırılan Pickering, 2004, Eleştirel Söylem Analizi ise metinde açıkça belirtilen anlamın içinde gizli olan veya ilk anda ima edilen anlamların ötesindeki anlamların ortaya çıkarılmaya çalışılmasıdır. Başka bir deyişle Eleştirel Söylem Analizi çalışmalarında, verilerin içinde ilk bakışta görülmeyen, saklı olabilecek gerçeklerin ortaya konması amaçlanır. Pickering 2004, s.889, dan aktaran bingol.edu.tr)

Bu çalışmada kullanılan veriler araştırma ile ilgili yapılan literatür taraması ve bilgilerin incelenmesi ile oluşturulmuştur. Almanya'da yaşayan Türklerin var olan ve gelişen durumu ile ilgili söz konusu bu veriler; Osman Enginin seçili kısa hikayeleri (Der Deutschling, 1001 Nachtschichten), çeşitli makale, kitap, tez, basılı yayın, sosyal ağlar, muhtelif gazete haberlerinden oluşturulan kapsamlı bir literatür taraması ve henüz Almanya'da yaşamını sürdüren yazarın gözlemlerinin birlikte değerlendirilmesi sonucu, araştırmanın amacına uygun olarak sınıflandırılmış ve sunulmuştur.

3. Bulgular

Avrupa'da özellikle Almanya'da işçi ihtiyacının olması dünyada ses getirmiştir. Bununla birlikte Türkiye'de ilk olarak yurt dışı göç kavramı ortaya çıkmıştır. "Türkiye yurt dışına iş gücü veren ülkelerin başında gelmektedir. Türker'in hayatında göç, Orta Asya'dan Akdeniz'e oradan da Avrupa'ya (Yalçın 2004, s.104, den aktaran Genel 2014, s.302) sürekli bir yer değiştirme şeklinde cereyan etmiştir

1961'de Türkiye ile Almanya'nın arasında işçi göçü anlaşması sonucunda Bundesamt für Migrationé'in (2018, s. 5) verilerine göre 2015 yılında Almanya'da 2.9 milyon göç geçmişi olan Türk kökenli vatandaşın yaşadığı belirtilmiştir. Birinci kuşağa ilişkin farklı bir özellik daha vardır, birinci kuşak olarak bilinen ilk göçmen işçilerin yaş ortalaması 24'tür. Bu yaş ortalamasının genç olması, geçici süreliğine giden Türk işçilerin aile birleşimleri neticesinde ha-yatlarını Almanya'da kurmalarına ve Almanya'da kalıcı olmalarına neden olmuştur. Almanya'ya 1961'de gelen Türk işçilerin çalışma sürelerinin uzatılması ve ayrıca Almanya'nın Türk göçmen işçilere aile birleşimi imkanı sunması ile beraber yaşları ortalama 24 olan genç Türklerin ülkelerine geri dönme planlarının ortadan kalktığı ifade edilebilir Şahin 2011 den aktaran, Uzuner Makalede tarih yok ,s.5)

Kültür, toplumların temel dayanağıdır. Her toplum, kendi atalarından gelen kültür yolundan yürümektedir. Alexander Thomas'a (1996) göre: "Kültür evrensel bir olaydır. Tüm insanlar belirli bir kültürde yaşıyorlar ve onu geliştiriyorlar. Kültür, nüfus yaratılan ve kullanılan nesnelere kuramlara, fikirlere ve değerlere kadar uzanan belirli bir eylem alanı oluşturur" (Streit Entknoten,2016) Bu yönlendirme sistemi belirli sembollerden oluşturulur. Örneğin dil, jestler, yüz ifadeleri, giyim, selamlaşma ritüelleri ve ilgili toplum, oryantasyonu oluşturulur ve bir sonraki nesile aktarılır. Oryantasyon sistemi, tüm üyeler için topluma veya gruba bağlılıklarını tanımlar ve kendi çevrelerini yönetmelerini sağlar. Kültür, ilgili toplumun tüm üyelerinin algısını, düşüncesini, değerlerini ve eylemlerini etkilemektedir. Kültüre özgü oryantasyon sistemi, bir yandan eylem imkânı ve hareket cazibesi sağlar, diğer yandan eylem için koşullar sağlarken eylem için sınırları da belirlemektedir.

Farklı toplumların bir arada bulunmaları ile kültür sınırlamalarının belirli olması ve kültürün kendine ait olan oryantasyon sisteminin eylem imkânı ve hareket cazibesi sağlaması kültürün daha kolay kabul edilmesi için bir olanak sağlar.

Alexander Thomas tarafından yapılan kültürün bu kendine has tanımının, dışarıdan yeni yeni o ülkeye ait kültürü tanımaya çalışanlar için de bir kolaylık niteliğinde olduğu ifade edilebilir. Bir başka açıdan Amerikan etnolog Clifford Geertz'e (1973) göre: "Kültür, insanların birbirlerini anladıkları, hayata karşı tutumları hakkındaki bilgilerini aktardıkları ve geliştirdikleri bir çayırdır. Kültür bir çerçeve içerisinde insanların deneyimlerini yorumladıkları ve eylemlerini yönlendirdikleri anlam verme modelidir" (Streit Entknoten2016)

Kültür farklılıklarına rağmen Almanya'ya alışmaya çalışan birinci kuşak Türk göçmenlerin gün geçtikçe Almancayı az da olsa öğrenebilme çabaları sayesinde Alman kültürüne de alıştıkları söylenebilir. Kültürün en önemli yapı taşlarından olan dil ve din öğeleri sayesinde Türklerin Almanya'ya entegre olmaları konusundaki etkisinin büyük önem taşıdığı görülmektedir. Günümüzde Almanya'da yaşamlarını idame ettiren Türklerin ikinci kuşak itibarıyla entegrasyon çalışmalarına dil eğitimi kursları ve okullara giderek Almancayı öğrenmeye başladıklarını söylemek mümkündür.

Gelişen ve değişen dünya düzeninde artış gösteren dış göçler sebebiyle entegrasyon kavramı ortaya çıkmıştır. "Entegrasyon etimolojik olarak incelendiğinde "entegrasyon" terimi Latince de integer kelimesinden türemektedir ve "el değmemiş, tam veya bütün" anlamına gelmektedir. Integrare kökü ise iyileştirme, kusursuz hâle getirme, tamamlama anlamına gelir. Integralis kelimesi ise bir bütün olan integratio kavramından hareketle bir bütünü eski haline getirilmesi anlamını taşımaktadır" (Hillman, 2007, s. 383).

Bu noktada entegrasyon bir ülkeden başka bir ülkeye göç etme olayları ile gündeme gelir. Türklerin Almanya'da kalıcı olmaları entegrasyon sürecinin başlaması olarak ifade edilmektedir. Türklerin Almancayı öğrenmek için gayret etmeleri entegrasyon bakımından önemli bir gelişme olarak bilinmektedir. Genel anlamıyla entegrasyon; bir bütüne uyma, tek tek parçalardan bir bütüne ulaşma, toplumsal bir grubun ortak değer ve normlar çerçevesinde bütüne uyumu gibi anlamlara gelmektedir. Sosyolojik bir terim olarak üzerinde fikir birliği olmamakla birlikte entegrasyon; bir toplumu meydana getiren bireylerin, farklı grupların ve diğer çeşitli ünitelerin karşılıklı bağımlılık ve düzen oluşturacak şekilde birleşmeleri süreci olarak tanımlanabilir (Günay, 2012, s.343).

Arslan (2020) entegrasyonun bütün kesimlerin kendi kültürel özelliklerini koruyarak bir arada yaşam vaat ettiğini ve gereken ideale ulaşmak için aşılması gereken sorunlara odaklandığı söylenebilir. (s.218) Yukarıdaki tanımlara istinaden toplumlarda entegrasyonun kültürel etkileşim bağlamında yerinin ve öneminin azımsanmayacak kadar değerli olduğu görülmektedir.

Bu bağlamda kültürel etkileşim için gerekli olan "dil" konusuna da değinmekte fayda olacaktır. Türklerin gün geçtikçe dil bakımından gelişim göstermelerinin, Türk ve Alman kültür karşılaşmalarına pozitif anlamda etki ettiği görülmektedir. Yalnız entegrasyon çok geniş çaplı bir değerlendirme gerekmektedir ve en önemlisi entegrasyonun din ile bağlantılı olduğu konusuna değinmenin yerinde olacağı görülmektedir. Toplumların dini inançlara karşılıklı saygı göstermelerinin entegrasyona faydalı olacağı düşünülür. "Bu nedenle göçmenlerin dini aktiviteleri ve entegrasyon konusundaki özel nitelikleri kadar genel niteliklerine de özellikle dinin entegrasyon sürecini etkileyen temel bir faktör olarak tanımlandığına dikkat edilmelidir" (Baumann, 2002, s. 95-98; Warner, 1998, den aktaran Martıkain & Özmen, s263)

Almanya'da yaşayan Türklerin büyük çoğunluğunun Müslüman olduğu bilinmektedir. Bauman ve Warner'in sözlerine istinaden, Türklerin inançları sebebiyle kıyafetlerinin de

farklılık gösterdiği çıkarımı yapılabilir. Ayrıca entegrasyonun sadece dili kapsamadığı genel nitelikler sözünden hareketle kılık kıyafet ile ilgili rahatsızlık duydukları ifade edilebilir.

Bilindiği üzere dil, kültürün en önemli yapı taşıdır. Bu nedenle farklı dinlere mensup toplumların birbirlerine karşı anlayış ve saygı göstermeleri entegrasyonun sağlanabilmesi için son derece önemli olduğu bilinmektedir. Nitekim Crystal'ın "An Encyclopedic Dictionary of Language and Languages" adlı eserinde de belirtildiği üzere dil tutumu; "bireylerin sahip oldukları ana dile ya da başka dillere karşı düşünceleridir. Bu düşünceler olumlu ya da olumsuz yönde olabilir. Dilsel tutum farklı dil değişkenlerine karşı gösterilen duygusal, bilişsel ve davranışsal tepkilerdir" (Ryan, Giles ve Sebastian, 1982, s. 7).

Türklerin Alman dilini öğrenme gayretinin bazı olumlu gelişmeler getirdiği söylenmektedir. Bu bağlamda Almanya'da geçirdikleri sürenin sonunda Türklerin sosyal, ekonomik ve kültürel durumlarıyla beraber dilsel tutumlarında da farklılaşmalar meydana gelmiştir. Doğup büyüdüğü topraklardan, kendine yabancı bir kültüre, dine ve dile sahip başka bir ülkeye göç eden ve göç ettiği ülkede yarım asrı geride bırakan bir topluluk elbette ki toplum dilbilimin içinde oldukça önemli bir yere sahiptir" (Sakin, 2018, s.6) Fakat Alman toplumunun ön yargılı davranışları, bazı olumsuz gelişmeleri meydana getirmiş ve Türklerin ırkçılığa maruz kalmalarına sebep olmuştur. "Bu gelişmelere 19 Şubat 2020'de Türklere karşı düzen-lenen Hanau saldırısı örnek olarak verilebilir" (<https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/pressemitteilungen/DE/2020/03/statement-deu-tur-hanau-tuerkisch.html>).

Öte yandan Habertürk gazetesinde yayımlanan Alman Bild gazetesinin pazar günleri yayımlanan Tabloid gazetesi "Bild am Sonntag", "Almanya'da Yaşayan Türkler Hakkında Gerçekler" başlığı altındaki 6 sayfalık haberinde ülkede yaşayan "Seçkin Türkleri" tanıtmaktadır. Gazete haberinde görüldüğü üzere Türklere karşı önyargıların başında inanç, namus cinayetleri ve başörtüsünün geldiği bildirilmektedir. Bild am Sonntag gazetesinden aktaran, Habertürk gazetesine göre: Önyargılara dayanılarak Türk toplumunun tamamının suçlanmadığı ve seçkin bir başka toplumun varlığından söz edilen haberde, elit Türklerin Almanya'da spor, futbol, tiyatro, sanat, televizyon, sinema ve siyasette başarıyla yer aldığı yazıldı". <https://www.haberturk.com/gundem/haber/995154-seckin-turkler>

Bu gazete haberine göre Türkler, ön yargıya maruz kalan Türkler ve seçkin, modern Türkler olarak ikiye ayrılmaktadır. Türklerin aslında iki farklı kategoride değerlendirilmelerinin sebebi, kuşak farklılıklarının olmasıdır. Her bir kuşağın 15 yılda bir değiştiği düşünülecek olur ise birinci kuşak Türkler, 1952'den 1961'e kadar Anadolu'dan Almanya'ya gelen Türk işçilerdir. Bu işçilerin bir miktar para kazanmak isteği dışında herhangi bir amaçlarının da olmadığı bilinmektedir. Bu duruma istinaden, birinci kuşağın Almanca dil bilgisi eksikliği tespit edilmiştir. Bu durumun Almanlar tarafından hoş karşılanmadığı söylenmekte hatta var olan önyargıların artmasına da sebep olduğu tahmin edilmektedir.

Türklerin Türkiye'ye dönüş fikirlerinin ortadan kalkmasıyla birlikte Almanya'da yerleşik düzene geçtikleri görülmektedir. Yerleşik düzene geçen Türklerin, 1975-1990 yılları arasında doğan yaşayan çocukları ikinci kuşak olarak ifade edilmektedir. İkinci kuşak çocukların Almanya'da eğitim görmeleri ve dili öğrenmek istemeleri, entegrasyon sürecinin başlangıcı olarak ifade edilmektedir. Bu başlangıç sonrasında Türkler tiyatro, sanat, futbol ve siyasette de etkin yer aldıkları belirtilmektedir. Yukarıda Alman Bild gazetesinin haberindeki iki farklı Türk vardır ayrımı da kuşaklar arası farklılıklar sebebiyle ortaya çıkmıştır. Nitekim entegrasyon için gerekli olan tüm donanıma sahip olan 3. kuşak 1990-2005 doğumlu Türkler, eğitimden sanata sanattan tiyatroya hatta siyasette bile kendilerini göstermektedirler. Bu bağlamda 1990 sonrası doğan Türk çocuklarının Alman kültürü ve Alman dili ile büyümelerinin entegrasyona büyük katkı sağladığı görülmüştür.

"Mesut Özil, 15 Ekim 1988; Gelsenkirchen, Batı Almanya'da, on numara mevkiinde oynayan Türk asıllı Alman futbolcudur" (https://tr.wikipedia.org/wiki/Mesut_%C3%96zil).

"Almanya'da dün yapılan genel seçimde, 18 Türk asıllı milletvekili olarak Federal Meclise (bundestag) girmeye hak kazandılar" (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/almanyada-18-turk-kokenli-aday-milletvekili-secildi/2375879>). "Almanya'da göçmen edebiyatı alanında etkili olan ve Türk edebiyatını da tanıtan yazarlarımız Yüksel Pazarkaya, Emine Sevgi Özdamar, Osman Engin, Orhan Veli Kanık, Behçet Necatigil ve daha niceleri"

(<https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/dogan-hizlan/almanyada-turk-edebiyati-ve-turk-edebiyatcileri-41459641>).

Bu gelişmeler doğrultusunda Türklerin, 1990 sonrasında Almanya'da uyum sağladığı görülmüştür. Uyumun çok kapsamlı olması sebebiyle ön yargılar konusuna da değinilmesi önem arz edecektir. Ön yargılar, azınlıkların topluma entegrasyonunu zorlaştırdığı bilinmektedir. Entegrasyon kavramının bütüncül olması gerekmektedir, topluma iyi ve kötü tüm karakterlerin entegre edilmesi gerekmekte olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda ön yargının bu sürece zarar verdiğini söylemek gerekmektedir. Mora'ya (2011) göre: Günümüzde sosyal medya dâhil olmak üzere medya aracılığı ile halka zaman zaman önyargı oluşturacak, ön yargıları besleyecek ve kitleleri harekete geçirecek mesajlar verilmektedir. Egemen sınıflar ve otoritelerin, daha önce halka benimsetilen ve toplumsal bellekte yer alan bu önyargılardan sadece gerektiğinde yararlanırlar", s.24). Bu sebeple Avrupa'da Türk kadını imajı geçmişte ve günümüzde gündeme gelmektedir. Kadın ve erkeğin sorumluluklarını aile içerisinde paylaşması gerektiği bilinmektedir. Bu durum her ailede değişkenlik göstermektedir. Zaman içerisinde kadının toplumdaki konumunun değişkenliğinin giderek arttığı söylenmektedir. Bu duruma istinaden Avrupa'da Türk kadınına karşı olan önyargılı bakış açısına karşılık Türk asıllı göçmen edebiyatı yazarı Osman Engin romanlarının tamamında eşi karakterindeki rolünü üstlenen Emine hanımı özellikle Almanların düşlerindeki Türk kadını imajının aksine bir yansıtma yapmıştır. Emine hanım Osman'ın eşi, beş çocuklu bir anne ve aile birleşimi yasası kapsamında Almanya'ya Türkiye'den gelmiştir. Almanların görüşlerine göre: "Türk kadını kendine özen göstermeyen, fiziksel durumunu önemsemeyen, kendini ifade edemeyen, erkeği tarafından baskılanmış olan ve Yeni Çağ'a kesinlikle ayak uyduramayan kadındır. Bu önyargının tersine Emine hanım kendini eşinin karşısında her daim açıkça ifade edebilen zeki bir Türk kadınıdır: "Meine Frau sagte mir, dass ich nach der heutigen Märchens-tunde sofort zum Arbeitsamt laufen muss, um mich nach einem neuen Job zu erkundigen!" Und sie fügte hinzu: Ob bereits rausgeschmissen oder nicht" (Engin, 2010, s. 57).

Yukarıdaki örnekte Osman, eşinin ona bugün işten atılması sonucunda vakit kaybetmeden iş kurumuna başvurması gerektiğini belirtmektedir. Türk kadını sadece evi temizleyen ve çocukları ile ilgilenen bir birey olarak değil, aynı zamanda eşine yol gösterebilen zeki bir kadın olarak yansıtılmıştır. Engin bu durumu bir röportajında şöyle ifade etmiştir: "Bizim için tipik, ama Almanlar için tipik değil. Almanlar bana "Bay Engin, kitaplarınızda karınız çok söz sahibi. Ama biz Türk kadınlarını başörtülü, evde sözleri geçmez ve kocalarının ardında yürürler diye tanıyoruz" (www.osmanengin.de/interviews) Bu aşamadaki tanımlara istinaden yabancı topluma yansıyan Türk kadınının imajını doğru yansıtmak için romanlarında Türk kadını güçlü, kendinden emin ve özgüvenli bir kadın olarak yansıtan yazar, her daim bunu röportajlarında da dile getirerek savunmuş ve yabancıların Türk kadınlarına karşı önyargılarının azalmasına faydada bulunmuştur" (<http://www.osmanengin.de/>).

Avrupa'da Türk erkeği imajının da pek olumlu olduğunu söylemek mümkün olmayacaktır. Tarihin başlarından bu yana Türk toplumunun ataerkil bir yapısı olduğu bilinmektedir. Bu hipotezi destekleyici cümleler birçok araştırmada da tespit edilmiştir. Özellikle Türk toplumunda erkeğe hiyerarşik bakımdan üstün bir konum sunulduğu belirtilmektedir. Fakat Goldberg (2009) bu durumun dünya genelinde böyle olduğunu

söylemiş ve bir genelleme yaparak bu durumu şöyle ifade etmiştir: "Geleneksel erkeğe uygun davranış tanımına uygun hareket ederken, erkekler kendi duygularıyla olan bağı kaybetmeme ve sosyal maskelerini kendi benlikleriyle karşılaştırarak kendi kendilerini yok etmektedirler" (s.36). Goldberg'in ifadesine göre erkeklerin kendi benliklerini doğal olarak yaşamak yerine sorgulamaya başladıkları an itibarıyla erkekliklerine zarar vermeye de başlamıştır. 1970'li yıllarda yapılan erkeklik çalışmalarında, erkeklik farklılık üzerinden incelenmiştir. Bu incelemenin sonrasında erkek hareketinin yazıları ilgi çekmiştir. Yazılarda erkekliğin, ataerkil ideolojilerini sergilemeye çalışan sert, katı, egemen ve şiddete başvuran imajına uymayan erkeklik dile getirilmiştir (Connell, 1998, s. 154).

Bu bağlamda toplumsal yapının değişmesi, sosyal ve kültürel değerlerin zamanla değişmesine olanak tanımaktadır. Yapılan tüm araştırmalara göre kadına veya erkeğe yüklenen imaj ve rollerin her dönemin kendi içindeki dinamiklerini dikkate alarak değişime uğradığı görülmüştür. Bir başka ifadeyle Avrupa ülkelerinde tanınan, bilinen ilk Türk erkeği imajı da dönemselsel olarak değişime uğramaktadır. Fakat değişen ve gelişen zamana rağmen maalesef Türk erkeği, Avrupalının gözünde, önyargıların ışığında günümüze kadar ataerkil olarak, yani otoriter, dediğim dedik ve kadına değer vermeyen erkek modeli olarak konumlandırılmıştır. Bu ön yargıları ve yanlış konumlandırmayı Osman Engin ortaya koyduğu Osman karakteri ile okura sunmuştur. Türk erkeği ile ilgili bilinen kötü imajın ve kişiliğin 1. kuşaktaki erkek modeline ve tutumuna göre zaman içerisinde pozitif bir değişime uğradığını ve geliştiğini yansıtmaya çalışmıştır.

Osman Engin bilinenin aksine Türk aile yapısını tüm gözlemlerine dayanarak eleştirel bir bakış açısı ile romanlarına yansıtmıştır. Bu yansıtmada özellikle 2. kuşak Almanya'da bulunan aile babası olarak tabir edilen erkeği, Almanlar tarafından bilinen sert, katı, egemen ve ön yargılı yaklaşımların aksine bir tutum sergileyen aile babası ve Türk erkeği olarak sunmuştur: "... Die Deutschen haben ja das Vorurteil, nur weil ich ein türkischer Gastarbeiter mit Migrationshintergrund bin, dass ich auch automatisch der Boss der Familie bin. Der Ernährer! Der Führer! Der Mann im Haus! Das Familienoberhaupt! Stimmt aber alles nicht! Bei uns ticken die Uhren anders. Wenn meine seligen Vorfahren mich so gesehen hätten, dann hätte sie ihr Osmanisches Reich niemals nach mir benannt, sondern nach meiner Frau, weil sich im Karnickelweg 7b alles um meine Frau Eminanim dreht" (Engin, 2010, s. 18). Bu paragrafta Engin, Almanların ön yargılarına göre; göçmen Türk bir aile babası olarak evde benim sözümün geçtiği sanılıyor, demiştir. Fakat evde eşinin otoriter görüşlerinin daha geçerli olduğunu açıkça dile getiren Osman karakteri, yaptığı bir monologda eğer dedelerim bu durumu görselerdi Osmanlı İmparatorluğu'na benim adımlarını vermezlerdi, diyerek hayıflanmıştır. Yazar Osman Engin, Osman karakterinin bu durumdan içten içe utanç duyduğunu da yansıtmıştır.

Verilen örnekler eşliğinde yazar Osman Engin tarafından, 2. kuşak erkeği tarafsız, net ve gerçekçi bir biçimde ele alınmıştır. Yazar, zaman ile ataerkil erkeklik imajının evrilme durumunu tüm açıklığı ile ortaya koymaktadır. Türk erkeğinin yabancılar tarafından kadınına acımasız, sert ve söz hakkı tanımayan egolu imajının, gerçeği yansıtmadığını net bir biçimde ortaya koymuştur. "Bugünün küçükleri yarının büyükleridir" Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün bu manidar sözüyle çocukların gelecek vaat ettikleri anlamı çıkarılmaktadır. Bundan dolayı çocuklar hangi toplumun ferdi olursa olsun güçlü bir eğitim almaları gerekmektedir.

Çocuk, doğumla birlikte öğrenmeye başlar ve bu öğrenme süreci yaşamı boyunca devam eder. Çocuk bu öğrenme sürecinin büyük bir bölümünü aile ortamında geçirir. Bu nedenle, çocukların eğitiminde anne ve babanın oldukça büyük bir önemi ve rolü vardır. Anne ve babalar çocuğun yeni şeyler öğrenmesini sağlayan, bilişsel, psikomotor, dil, sosyal ve

duygusal gelişimlerini destekleme yönünden çocuklarının ilk eğitimcileridir. (Tezel, 2007, s. 765-773).

Almanların farklı birçok kültüre ev sahipliği yaptığı bilinmekte olup başta Türkiye'den gelen misafir işçilerin ülkelerine geri dönme isteklerinin Alman dili öğrenimi sorununa neden olmuştur. İkinci kuşak sonrası daha çok Almanya doğumlu olan çocukların ana dilleri olan Almanca'yı evlerinde ve yakın çevrelerinde konuştukları Türk dili sebebiyle yarım öğrendikleri görülmektedir. "Almanlar, Türk göçmenlerin ülkenin yerli halk ve işçi sınıfıyla kaynaşmasını ve o ülkenin sosyal, kültürel ve politik yaşamına katılmalarını engellemek istemişlerdir. Bu amaçla da işçileri, ucuz kira bedeli olan, savaş sırasında inşa edilen ilkel konutlarda ve semtlerde yaşamaya itmişlerdir. Gurbetçi işçiler, gettolaşmış bir yaşam biçimi sürmeye başlamıştır demiştir"(Asar, 2008, s. 9).

Almanya'ya aileleri ile iş göçü nedeniyle Türkiye'den giden 2. kuşak çocukların ve gençlerin kendilerini 1. kuşak olan ailelerine göre geliştirmek için epey uğraştıkları görülmektedir. Nitekim bu konu ile ilgili Heilbronner'in sesi ifadesi doğrultusunda Türkiye'den aile birleşimi için gelen 2. kuşak çocuk ve gençlerin Alman dili bilgisi eksikliği nedeniyle eğitim süreçlerinin oldukça zor geçtiği söylenebilir.

Ayrıca "Bündnis 90 Partisi" milletvekili 1965 Bad Urach Almanya doğumlu Cem Özdemir ise: "70'li yıllarda Baden- Württemberg'deki okul yıllarını karmaşık duygularla hatırladığını ve ilkokul 4. sınıfa kadar yetersiz Almanca dil bilgisine sahip olduğunu ifade etmiştir. Her şeye rağmen tırmanmayı başarmış ve Reutlingen'deki Protestan Sosyal Hizmetler Uygulamalı Bilimler okulunu okumuş ve 1994'te diplomalı pedagoğ olarak birleşik 90 Yeşiller Partisi üyesi olarak Almanya Federal Meclisine milletvekili olarak geçiş yapmıştır. Günümüzde Cem Özdemir Almanya Gıda ve Tarım Bakanı olarak görevini icra etmektedir" (Archivnachricht-ten, 2012, s.49)

Yukarıdaki ifadeler doğrultusunda kendi çabalarına bağlı olarak ikinci kuşak Türklerin eğitim konusundaki hassasiyetine değinilmeye çalışılmıştır. 3. kuşak çocuklarına Alman dili gelişimi konusunda daha fazla destek verdikleri ifade edilmektedir. Fakat Türkler her ne kadar gelişim için çaba gösterebilirler de Müslüman kimlikleri ve dış görünüşleri itibariyle ön yargılara maruz kalmışlardır. Bu durumu Küçükıratlı'ya (2019) göre; "Almanların kendilerini üstün bir ırk olarak görmelerinden ve kültürel iletişimi engellemelerinden kaynaklanmaktadır" (s.1). Ayrıca Küçükıratlı 2019 bu unsurlardan hareketle de Anadolu insanına alt statü olarak gerici ve ilkel bakış açıları ile yaklaşan Almanların, Türkleri uyum sağlamayan bir topluluk olarak gösterdiklerini ifadesini kullanmıştır. Bu bağlamda Küçükıratlı Almanların neredeyse 60 yıl uğraş verdiği sorunun en başında göçmenlerin Almanca öğrenmeleri konusu yer almaktadır ve entegrasyon sorununun en temel unsuru da Alman dili olarak sunulmakta olduğunu" (s.2) söylemiştir.

Yukarıdaki ifadeler doğrultusunda Alman dili öğrenme entegrasyonunun temel yapı taşlarından olduğu söylenebilir. Uyum süresince Türklerde gözetilen en temel sorun olarak bilinmektedir. Fakat üçüncü nesilden sonra Alman dilinin öğrenilmiş olması değil edinilmiş olmasının farkı kendini göstermiştir. Bu konuya göçmen edebiyatı yazarı Osman Engin romanlarından verdiği örneklerle açıklık getirmiştir: "Ich höre meinen Sohn Mehmet vor der Tür, gebrochen Türkisch reden, anstatt fließend Deutsch" (Engin, 1994, s. 53).

Alman dilinin edinilmesi, 3. kuşak çocuklar ve gençlerde Türk dilinin daha az ya da hiç kullanılmalarına sebep olmuştur. Bu nedenle yazar, Osman'ın oğlu olan Mehmet'in kapı önünde kırık Türkçe konuşmasını okura ileterek aslında Alman dilini muazzam konuştuğu için Türk dilini kırık ya da yarım konuştuğunu yansıtmaya çalışmıştır. Ana dilinin önemi de bu noktada ortaya çıktığı söylenilmektedir. Yabancı dilleri düzgün bir biçimde öğrenebilmek

için bireyin öncelikle kendi ana dilini biliyor olması gerektiği söylenmektedir. Bu duruma göre bireyin ana dili mevcut yaşadığı ülkenin ana dili değil ise birey her iki dilde desteklenmelidir.

Bu destekler eğitim aşamasında kültürlerarası hikâyeler ile kulak aşinalığı şeklinde yürütülmektedir. Bireyin ana dili kimliğin bir parçasıdır. Ancak birey anadilin içindeki içerikleri anlayabilir ve yaşına uygun ifade edebilmelidir. Hedef dilin rolünü üstlenen birey için, ana dil bireyin bilişsel gelişimlerinin motivasyonu dur” (Hoppenstedt, 2010, den s.107) Hoppenstedt’un (2010) sözlerinden hareketle ana dilin önemli olduğu görülmüştür. Ana dili öğrenmenin bireyin eğitim aşamasında kültürlerarası etkileşime ve bireyin bilişsel gelişimlerine motivasyon katkısı sağladığı bilinmektedir. Ayrıca yukarıdaki ifadelerle göre ana dil edinimi ve kurallı öğrenimin yabancı dili öğrenme aşaması için önemli bulunduğu ifade edilebilir. Ana dili kurallı bir biçimde öğrenmiş bir bireyin yabancı dile geçişi daha anlamlı ve kolay olacaktır. Netice itibarı ile Türklerin tam olarak 61 yıl Almanya’da yaşamlarını idame ettirdikleri gerçeği vardır. Bu gerçeğe beraber Türk toplumunun 3. kuşak itibarı ile Alman dilini edinmiş olan çocukların hem eğitime hem de kültürler arası etkileşime katkı sağladıkları tespit edilmiştir.

4. Sonuç

Türkçe, Almanya’da doğan üçüncü nesilden sonra Türkler için 1. yabancı dil durumdadır. Mizah sanatını ustalıkla kullanan 2. kuşak yazarlarından Osman Engin de bu duruma değinmiştir. Engin’in romanlarına bakıldığında Almanya’da doğan ve büyüyen çocukların herhangi bir entegrasyon sorunlarının olmadığı kanaatine varılmaktadır. Ayrıca Engin’in romanlarında Türk kadını ve Türk erkeğinin Almanlar tarafından bilinen imajlarının yanlış olduğu söylenebilir. Yanlış bilinen Türk kadını imajının aksine Türk kadınının güçlü bir karaktere ve öz güvene sahip olduğu görülmektedir. Türk erkeğinin Alman toplumunun ön yargısının eseri olan maço karakterinin gerçeği yansıtmadığı, bilakis Türk erkeğinin eşine ve çocuklarına karşı oldukça anlayışlı ve saygılı imajı Osman Engin’in eserlerinde belirtilmiştir. Entegrasyon konusunun geniş çaplı bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

Alman toplumunun kendisini üstün bir ırk olarak görmesinin kültürel etkileşimi engellediği görülmektedir. Türklerin çoğunlukta İslam dinine mensup olduğu Almanlar tarafından da bilinmektedir. Neticede dış görünüşlerinin farklılıkları ele alınması gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda İslam dini mensubu olarak bilinen Türk toplumunun dış görünüşü, Almanların genel toplum görünüm tablosuna uymadığı ifade edilmiştir. Almanya’da sunulan ortak kullanım alanlarını bütün kesimlerin eşit şekilde kullanmaları mümkün olmadıkça başarılı bir entegrasyondan bahsedilemeyeceği anlayışı etkili olmaktadır.

Sonuç olarak dil-kültür ilişkisi bakımından incelendiğinde entegrasyonun mümkün olduğu görülmektedir. Fakat din-kültür ilişkisi bakımından entegrasyonun mümkün olmadığı tespit edilmiştir. Dış görünümün insanların ilk yansıma biçimleri olduğu için ön yargılara sebebiyet verdiği söylenebilir. Netice de entegrasyonun maalesef kısmen mümkün olduğu sonucu da bir gerçektir.

Kaynakça

- Asar, M. (2008). Türkiyeli göçmenlerin sosyal ve kültürel konumu günümüzde işçi göçü. *Die Gaste*, 2, 1-2
- Avcı, Ö. H., Koç, M., Bayar, Ö., & Erdi, Y. Ü. (2016). Türkiye'de erkek olmak: üniversite öğrencilerinin yaşadıkları zorluklar. *HUMANITAS-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (8), 115-130.
- Connell, R.W. (1998). Toplumsal cinsiyet ve iktidar, toplum, kişi ve cinsel politika (C. Soydemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Engin, O. (1994). *Der Deutschling*, Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, Reinbeck bei Hamburg
- Engin, O. (2010). *1001 Nachtschichten, Mordstorys am Fließband*, Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG, München
- Genel, M. (2014). Almanya'ya Giden ilk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü "Sirkeci Garı'ndan München Hauptbahnhof'a". *Selçuk İletişim*, 8(3), 301-338.
- Goldberg, H. (2010). Erkek olmanın tehlikeleri: Erkek üstünlüğü mitini yaşatmak. *Bilim ve Sanat Yayınları*.
- Gökmen, O. (1972), *Federal Almanya ve Türkler*. Yayınlanmamış kitap
- Günay, Ü. (2012). *Din Sosyolojisi*, İstanbul: İnsan Yayınları
- Hillmann, K. H. (2007). *Wörterbuch der Soziologie* (5. Aufl). Stuttgart: Alfred Körner
- Hoppenstedt G. (2010). *Meine Sprache als Chance*. Troisdorf: Bildungsverlag
- Kantarıcı, Ş. (2008). Soğuk savaş sonrası uluslararası sistem: yeni sürecin adı "koalisyonlar dönemi mi?". *Güvenlik Stratejileri*, 16, 47-84
- Küçükıratlı, H. (2019). Almanya'da Türk göçmen çocuklarında dil durumu ve dil edinim/öğrenim sorunları üzerine son on yılda yapılan çalışmalar. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Diller Eğitimi Anabi-lim Dalı, Konya.
- Mora, N. (2011). Tarihten günümüze alman kolektif belleğinde Türk imgesi ve medyada yansımaları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 21-33.
- Özmen, N. (2010). Din, göçmenler ve entegrasyon. *MÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38(1), 263-276.
- Sakın, B. (2018). Almanya Türklerinin dil tutumları üzerine toplum dilbilimsel bir araştırma. *Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar*, 4 (1), 1-17.
- Şahin, S. (2012). Almanya'ya Türk vatandaşlarının göçünün 51. yılı kazanımlar ve tehditler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Araştırmaları E-Dergisi*, 1-16.
- Streit Entknoten, (2016) *Definitonen von Kultur*. Presentation, Büro für Meditation und Interkulturelle Kommunikation, Berlin.
- Tezel Şahin, F. (2007). Sosyal değişim sürecinde değişen baba rolü. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi* 1015, s.765-773.
- Thomas, A. (1996). *Analyse der Handlungswirksamkeit von Kulturstandards*. In Thomas, A. (Hg.). *Psychologie interkulturellen Handelns*. Göttingen: Hogrefe.

Uzuner, M. İ. Türk İşçi Göçünde Marjinalleşen Kuşaklar ve Artan Yabancı Düşmanlığı. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı.

İnternet Kaynakları

(<https://www.ilmvemedenyet.com/truman-doktrini-nedir.html#respond> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 13.11.22/ saat: 12:03)

<http://www.osmanengin.de/13.11.22> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 16.12.22/ saat: 14:06)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Mesut_%C3%96zil adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 10.11.22/saat: 10:46)

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/almanyada-18-turk-kokenli-aday-milletvekili-secildi/2375879> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 13.11.22/ 11.03)

<https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Forschung/WorkingPapers/wp81-tuerkeistaemmige-in-deutschland.pdf> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 16.12.22/saat: 09:33)

<https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/pressemitteilungen/DE/2020/03/statement-deu-tur-hanau-tuerkisch.html> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 16.12.22/ 13:58)

<https://www.haberturk.com/gundem/haber/995154-seckin-turkler> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 26.08.21/saat 22:00)

<https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/dogan-hizlan/almanyada-turk-edebiyati-ve-turk-edebiyatcilari-41459641> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 16.12.22/ saat: 09:36)

<https://www.landesarchiv-bw.de/media/full/53803> (Son Giriş: 20.08.2022/ saat: 16:13)